

Saddam Dönemi İstihbarat ve Güvenlik Örgütlerinin Irak'taki Sünni Direnişe Etkisi

Özet

Saddam Hüseyin daha iktidara gelmeden istihbarat ve güvenlik örgütlerine önem vermeye başladı. Özellikle Sünni Araplardan oluşturduğu geniş güvenlik ve istihbarat ağı, rejimin herhangi bir iç müdahaleye maruz kalmadan 2003'e kadar ayakta kalmasını sağladı. Ancak 2003'te başlayan müdahale süreci, sadece Saddam ve yakın çevresinin devrilmesine değil; bu rejimde önemli görevlerde bulunan Sünni Arapların da sistemden dışlanmasına neden oldu. Bu nedenle farklı amaçları olsa da Amerikan işgaline karşı olma noktasında birleşen Sünni Araplar, gösterdikleri silahlı direnişte geçmişteki tecrübelerinden faydalanma yoluna gitmektedir. Bu bağlamda çalışma, Irak'taki direniş hareketini bütüncül olarak ele almak yerine sadece Sünni direniş üzerinde yoğunlaşarak, Saddam dönemi istihbarat ve güvenlik örgütlerinin Irak'taki Sünni direnişe etkisini, söz konusu örgütlerin yapısını ve Sünni direnişin doğasını dikkate alarak incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Irak, Saddam Hüseyin, Sünni Direniş, İstihbarat ve Güvenlik Örgütleri, Sünni Araplar.

Giriş

ABD'nin 2003 Martında düzenlediği müdahale ve 9 Nisan'da Amerikan birliklerinin Bağdat'a girmesi, Irak'ta sadece Saddam rejiminin devrilmesine yol açmamış; aynı zamanda Irak'ı kısa ve orta vadede aşılması oldukça güç ve belirsiz bir ortama sürüklemiştir. Nitekim, George Bush'un savaşın sona erdiğini açıkladığı 1 Mayıs 2003'ten günümüze kadar, Irak'ta istikrarın sağlanamadığı; aksine asimetrik bir savaşın şiddetini artırarak devam ettiği görülmektedir. Söz konusu asimetrik savaş sadece Amerikan birlikleri ve yeni Irak yönetimiyle Sünni direnişçiler arasında değil; aynı zamanda Sünnilerle Şiiler ve Şiilerle ABD birlikleri arasında da

sürmektedir. Genel olarak ifade etmek gerekirse, Saddam rejiminin devrilmesinin ardından Irak'ta Ocak 2007 itibarıyla 600,000'den fazla sivilin işgal sonrasında ortaya çıkan şiddet yüzünden öldüğü tahmin edilmekteyken¹; 3,000'den fazla Amerikan askeri de, öldürülmüştür.

Irak'ta yaşanan güncel gelişmeler, istikrarın sağlanmasının ve kaos ortamının ortadan kalkmasının kısa vadede zor olduğunu göstermektedir. Mezhepler arası çatışmanın yanı sıra birbirinden farklı amaç ve dünya görüşlerine sahip; ancak ortak yönleri Amerikan işgaline karşı koymak olan Sünni Arap grupların Bağdat başta olmak üzere çeşitli bölgelerde Amerikan güçlerinin ve Irak güvenlik güçlerinin oluşturmak istediği istikrara karşı gösterdiği direniş², ABD'nin Irak politikasının önündeki en büyük engel olmaya devam etmektedir.

Bu bağlamda çalışma, Irak'taki bütün direniş hareketlerini ele almak yerine sadece Sünni direniş üzerinde yoğunlaşmakta ve Saddam dönemi istihbarat ve güvenlik örgütlerinin Amerikan işgaline karşı sürdürülen Sünni direnişi nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Zira, Saddam iktidara gelmeden, daha Baas Partisi içinde yükselirken istihbarat ve güvenlik örgütlerine önem vermeye başlamış ve özellikle Sünni Araplardan oluşturduğu geniş güvenlik ve istihbarat ağı, rejimin herhangi bir iç müdahaleye maruz kalmadan 2003'e kadar ayakta kalmasını sağlamıştır. Ancak Saddam rejiminin devrilmesi, sadece Saddam ve yakın çevresinin değil; bu rejimde önemli görevlerde bulunan ve çoğunluğunu Sünni Arapların oluşturduğu geniş bir kesimin de sistemden dışlanmasına neden olmuştur. Farklı amaçları olsa da Amerikan işgaline karşı olan bu kesim, gösterdiği silahlı direnişte geçmişteki tecrübelerinden faydalanma yoluna gitmiştir. Bu noktadan hareketle, çalışma Saddam dönemi güvenlik örgütlerinin Sünni direnişe etkisini, söz konusu örgütlerin yapısını ve Sünni direnişçilerin doğasını dikkate alarak irdelemektedir.

1 Bkz. *The Human Cost of the War in Iraq: A Mortality Study, 2002-2006*, John Hopkins University, Mustansiriya University and Massachusetts Institute of Technology, June 2006, ss. 8-12.

2 Irak'taki direniş konusunda tutarlı veriler elde etmenin güçlüğü ortadadır. Nitekim, direniş gösteren grupların niteliği, sayıları, amaçları ve uygulamaları yöntemler konusunda farklı bilgiler mevcuttur. Ancak çalışmada daha ziyade resmi düzeydeki açıklamalara ve belirli bir fikir birliğinin olduğu nispeten makul sayısal göstergelere yer verilmiştir.

Saddam İktidarında Birinci Perde:

Körfez Savaşı Öncesinde İstihbarat ve Güvenlik Örgütleri

Saddam Hüseyin 1956'da Baas Partisi'ne katıldıktan sonra, kısa sürede Parti içinde yükseldi. Saddam'ın Baas üyesi olmasından sonra en ses getiren eylemi ise 1959 Ekiminde General Abdülkerim Kasım'a karşı düzenlenen başarısız suikast girişimi olmuştu. Suikastın başarısız olmasında Parti içindeki "istihbarat" eksikliğinin önemli bir rol oynadığını düşünen Saddam, bu olaydan sonra istihbarat örgütlerine ayrı bir önem vermiştir. Bu noktada Baas Partisi'nin istihbarat örgütü olan "*Cihaz Hanin*"in çalışmalarında yer alan Saddam, 1968 darbesinden sonra devlette, Cihaz Hanin merkezli yeni bir istihbarat yapılanması içine girdi. Devrim Komuta Konseyi Başkan Yardımcısı olmasının ardından, istihbarat ve iç güvenlik örgütleri de Saddam'a bağlanmıştı. Dolayısıyla Saddam, Irak sivil ve askerî istihbarat yapısının oluşmasında ve çalışmasında en yetkili kişi konumuna gelmişti. Devrim Komuta Konseyi Başkan Yardımcılığı'nın ilk yıllarında kendine bağlı olan en önemli iç güvenlik ve istihbarat örgütlerinin başında ise daha sonradan ülkenin temel istihbarat kurumu (El Muhaberat-ul El Amme) haline gelecek olan Baas Partisi'nin istihbarat örgütü "*Cihaz Hanin*" ve monarşi döneminde en güçlü iç güvenlik organı olan "*El Emn*" gelmekteydi.³

Saddam, 1968 Haziranındaki Baasçı darbeden sonra Partinin ideolojisini yerleştirmek ve devlet yönetiminde tam denetim sağlamak amacıyla doğum yeri Tikrit ve civarındaki alt ve orta sınıfa mensup Sünni Arap ailelerin çocuklarını Bağdat'a getirtip, onları o dönem için oldukça cazip sayılan saygınlık ve iyi gelir sağlayacak istihbarat ve güvenlik örgütlerine sokmaya başlamıştır. Bu bağlamda aşiret sadakatinin parti sadakatini gölgede bırakmaya başladığı 1970'li yıllar, gerek Saddam açısından gerekse de Irak halkı açısından önemli sonuçlar doğurdu. Zira, bu istihbarat ve güvenlik örgütlerine, çoğunlukla Saddam'ın mensubu bulunduğu "el bu Nasır" aşiretinden veya "Sünni üçgeni" olarak bilinen bölgede yer alan Tikrit, Dur, Şarkat, Huveyce, Beyji, Samarra, Ramadi, Felluce, Bakuba gibi kasabalardan gelen gençler yerleştirilmişti. Ayrıca bu güvenlik örgütlerinin kadrolarının

3 Amatzia Baram, "Saddam Husayn: Between his Power Base and the International Community", *Middle East of International Affairs*, Vol. 4, No. 4, December 2000, s. 11.

oluşturulmasında başta “el bu Nasır” aşireti olmak üzere “El Duleymi”, “El Cuburi” ve “El Ubeydi” aşiretleri ve “el Durî” ve “el Samarra” aileleri önemli bir rol oynamıştı.⁴

Bunun haricinde rejimin yeni güvenlik örgütleri oluşturulmaya başladıktan sonra bu stratejik noktalara da Saddam’la aynı aşirete mensup olan Tikritli subaylar yerleştirilmiştir. Saddam’ın kendisi gibi Tikritli olan Devrim Komuta Konseyi Başkanı El Bekir’in de rızasıyla gerçekleştirmiş olduğu aşirete dayalı kadrolaşmalar özellikle Baas’ın iktidarı devralmasından sonra oluşturulan “*El Emn El Has*” (Özel Güvenlik) ve “*El Haris El Cumhuri* *Has*” (Cumhuriyet Muhafızları) adlı örgütlerde görülmekteydi.⁵ Ancak, önceleri Saddam’ın güvendiği Tikritlilerin kontrolünde ve sıkı denetimi altında bulunan istihbarat ve güvenlik örgütlerinin yönetim kadrolarına, zaman içinde Saddam’ın akrabaları getirilmeye başlanmıştır. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise Saddam’ın yakın çevresinin daha da “daralarak” rejiminin asıl koruyucu kabuğunu oluşturan bu istihbarat ve güvenlik örgütlerinin başına oğlu Kusay geçirilmiştir. Bir anlamda Saddam rejiminin görünmeyen yüzünü temsil eden bu kurumların başına Kusay’ın getirilmesi, Saddam açısından bu örgütlere verilen önemin bir diğer göstergesiydi.

Saddam Hüseyin’in gerek istihbarat gerekse de güvenlik örgütleri üzerindeki kontrolü genel olarak “denge” ve “rekabet” politikasına dayanmaktaydı. Zira, Saddam ülke istihbaratını ve iç güvenlik örgütlerini çoklu bir yapıya oturtturarak, bu örgütler arasında bir denge yaratmış; ancak, aynı zamanda da bu kurumların birbirleri üzerinde bir denetim mekanizması kurmasını da sağlamıştır. Saddam’ın bu tarz bir örgütlenmeye gitmesinin altında, büyük ölçüde istihbarat ve güvenlik örgütlerinden herhangi birinin diğerlerinden daha üstün bir duruma gelmesi halinde, kendisine karşı bir yapılanma içinde olabileceği düşüncesi yatmaktaydı. Bu düşünce ise Saddam’ın kuşkuçuluğundan ziyade, 1973 Haziranında Devrim Komuta Konseyi Başkan Yardımcılığı yaptığı dönemde karşı karşıya kaldığı bir darbe girişimiyle ya-

4 İbrahim al-Marashi, “Iraq’s Security and Intelligence Network: A Guide and Analysis”, *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 6, No. 3, September 2002, s. 1.

5 Baram, “Saddam...”, loc.cit.

kından ilgilidir.⁶ Zira, dönemin Genel Güvenlik Teşkilatı'nın başkanı olan Albay Nedim Kazzar, başında bulunduğu kurumu kullanarak El Bekir ve Saddam'ın öncülüğünü yaptığı yönetime karşı 1973 Haziranında Suriye yanlısı bir darbe yapma girişiminde bulunmuş ancak başarısızlığa uğrayıp yakalanarak 35 kişiyle beraber idam edilmişti.⁷

Saddam yönetimindeki Irak'ta tüm istihbarat ve güvenlik örgütlerinin merkezleri, başkent Bağdat'taydı. Ancak bazı örgütlerin görevleri gereği diğer vilayetlerde ve yurtdışında da şubeleri bulunmaktaydı. Ayrıca kural olarak, Irak'taki her bir istihbarat ve güvenlik örgütünde, olası bir aykırı düşünce veya hareketin ortaya çıkmamasını sağlamak ve örgütü denetlemek için bir iç güvenlik birimi vardı. Bu iç denetleme biriminin başkanı, raporlarını doğrudan ilgili teşkilatın başkanına rapor etmekte; ilgili teşkilatın başkanı da gerek teşkilat içi denetimden kaynaklanan bilgileri gerekse de teşkilatın elde etmiş olduğu diğer bilgileri ya doğrudan Saddam'a ya da Başkanlık Sarayı'na sunmaktaydı.⁸

Ulusal Güvenlik Konseyi (El Meclis El Emn El Kavmi)

Hemen hemen her demokratik ülkede benzer isimlerle kurulmuş ve ilgili ülkenin ulusal güvenlik politikalarının şekillendirildiği bir organ işlevini gördüğü varsayılan Ulusal Güvenlik Konseyi'nin Irak versiyonu, diğerlerinden gerek üyeleri gerekse de fonksiyonu açısından farklılaşmaktadır. Zira, Irak Ulusal Güvenlik Bürosu/Konseyi (National Security Bureau/Council), Saddam Hüseyin'in iktidarının “kurumsallaşmasında” ve korunmasında diğer istihbarat örgütlerinin üzerinde koordine edici ve özellikle de denetleyici rolü bulunan bir kurumdur ve bu açıdan bir istihbarat/güvenlik şurasına benzemektedir. Bu bağlamda Saddam rejiminin temel istihbarat ve güvenlik örgütlerinin ve diğer paramiliter gruplarının faaliyetlerinin koordine edildiği kurum olan Ulusal Güvenlik Konseyi'ne kural olarak Saddam Hüseyin başkanlık etmekle beraber, bu görev genel-

6 James T. Quinlivan, “Coup Proofing: Its Practice and Consequences in the Middle East”, *International Security*, Vol. 24, No. 2, Fall 1999, s. 150. (131-165)

7 Darbe girişimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Middle East Project of International Project (MERIP) Reports*, No. 19, August 1973, ss. 15-16.

8 Marashi, op.cit., ss. 1-2.

likle Saddam'ın küçük oğlu Kusay tarafından yerine getirilmekteydi.⁹

Ulusal Güvenlik Konseyi bünyesinde bir alt organ olarak faaliyet gösteren “Ortak Harekât Bölümü” bulunmaktaydı. Merkezi, Başkanlık Sarayı olan Ortak Harekât Bölümü'nün temel görev alanı, diğer güvenlik örgütlerinden farklı olarak sadece başkent Bağdat'la sınırlıydı. Personelinin tümünü Özel Güvenlik Örgütü subaylarının oluşturduğu Ortak Harekât Bölümü, Bağdat'ta yer alan güvenlik kuvvetleri arasında koordinasyon sağlamakla yükümlüydü.¹⁰ Bu bağlamda Bölümün Saddam rejiminin kalbi konumunda bulunan Bağdat'ta yer alan tüm güvenlik örgütlerini kontrol altında tutması, rejimin sürekliliğinin sağlanması açısından ayrı bir önem taşımaktaydı.

Özel Güvenlik Örgütü (El Emn El Has)

Saddam rejiminin güvenlik yapısında en güçlü ve en etkin örgüt olan Özel Güvenlik Örgütü (ÖGÖ), İran-Irak Savaşı devam ederken 1982'de Genel Güvenlik Örgütü'nün içinden çıkmış bir örgüttür. Bu örgütün oluşturulmasında ana tetikleyici, şüphesiz Saddam Hüseyin'e karşı gerçekleştirilen başarısız suikast girişimi olmuştur. Nitekim, Saddam 1982 Temmuzunda Duceyl köyünü ziyareti esnasında uğradığı saldırı sonucu yaklaşık iki saat ateş altında kalmıştır.¹¹ Bu suikast girişimini engelleyemediği için Genel Güvenlik Örgütü'nü suçlayan Saddam, bu tarihten sonra ayrı bir yapılanmaya gitme kararı alarak Özel Güvenlik Örgütü'nü kurmuştur.¹²

Temel amacı Saddam'ı daha iyi korumak olan bu örgütün kurulması aşamasında başta Genel Güvenlik Örgütü olmak üzere, Askerî İstihbarat ve Genel İstihbarat örgütlerinden gerek Saddam iktidarına gerekse kişisel olarak Saddam'a en sadık ajanlar seçilmişti. Diğer istihbarat ve güvenlik örgütlerine göre daha yüksek standartlarda bir hayat sürme fırsatı elde eden bu örgüt çalışanları, genellikle Saddam'ın mensubu olduğu El Bu Nasır

9 *Middle East Newsletters*, “GNS Extra: Iraq”, 19 February 2002.

10 Anthony H. Cordesman, “Iraqi Intelligence and Security Forces and Capabilities for Popular Warfare”, *Centre for Strategic and International Studies (CSIS)*, 16 January 2003, s. 4.

11 Bu olay sonucunda güvenlik güçlerinin 148 kişiyi öldürmesi; 20 yıl sonra Saddam'ın karşısına çıkacak ve Saddam yargılandığı Duceyl Davası sonucunda ölüme mahkum edilerek asılacaktır.

12 Marashi, op.cit., ss. 2-3.

aşireti başta olmak üzere Sünni üçgeni olarak adlandırılan bölgede yer alan aşiret üyelerinden oluşmaktaydı.¹³

Görevleri arasında diğer güvenlik ve istihbarat örgütleri ile bakanlıkları ve silahlı kuvvetler komutanlarını denetlemek olan Örgüt ayrıca, Kürt ve Şii muhalefete yönelik gerçekleştirilen harekâtları da denetlemekteydi. Ayrıca ÖGÖ'nün Irak'ın silahlanmasına ilişkin önemli görevleri de bulunmaktaydı. Bu görevler arasında yurtdışından silah ve teknoloji satın alınması, Irak'ın stratejik askerî sanayi bölgelerinin korunması ve silah programlarını gizlemeye yönelik girişimleri yönetmesi bulunmaktaydı. Görev ve sorumluluk alanlarından da anlaşılabilir gibi, Örgüt Saddam rejiminin can damarlarını korumak ve kollamakla yükümlüydü ve bu bağlamda Saddam ve iktidarının gözü, kulağı ve hatta kolu vazifesini görmekteydi. Zira, ÖGÖ aynı zamanda Saddam iktidarının belki de düzenli ordudan daha fazla güvendiği birlikler olan Cumhuriyet Muhafızları ve Özel Cumhuriyet Muhafızları'nın faaliyetlerini de yönetmekteydi.¹⁴

Genel Güvenlik Örgütü (El Emn El Amm)

Genel Güvenlik Örgütü (GGÖ), Irak'ın bağımsızlığını kazanmasından önce İngiliz Manda Yönetimi döneminde 1921'de kurulduğundan, Irak'ta yer alan bütün istihbarat ve güvenlik örgütleri arasında en eski örgüttür. Diğer stratejik devlet kuruluşlarında olduğu gibi GGÖ'nün kadroları da Saddam iktidarı ile beraber özellikle Tikrit ve civarındaki Sünni Arap aşiretlerle doldurulmuştu. Bu bağlamda "Kimyasal Ali" olarak da bilinen ve Saddam'ın kuzeni olan Ali Hasan El Mecid, 1980'de bu kurumun başına atanmıştı. Ancak El Mecid, 1987'de ülkenin kuzeyinde çıkan Kürt ayaklanmasını bastırmak için görevlendirildiğinden örgütün başına General Abdurrahman El Duri geçmişti.¹⁵ GGÖ, görev alanına düşen durumlarda operasyonlarını polis kuvvetleriyle beraber gerçekleştirmekteydi. Örgütün bir alt bölümü olan Soruşturma Dairesi, oldukça geniş bir muhbir ağına sahip olmakla beraber, Örgütün Teknik Dairesi, günlük telefon görüşme-

13 Ibid.

14 Cordesman, "Iraqi Intelligence and Security...", loc.cit.; Marashi, op.cit., s. 3.

15 Bkz. <http://www.defenselink.mil/news/Apr2003/pipc10042003.html>, (e.t. 18/03/2004).

lerini ve radyo frekanslarını denetlemekle görevlendirilmişti.¹⁶

Genel İstihbarat Teşkilatı [Müdiyyat El Muhaberat (El Amme)]

Genel İstihbarat Teşkilatı (GİT), Baas Partisi içinde filizlenmiş ve Partinin 1968 Haziranında gerçekleştirdiği darbeye iktidara gelmesinin ardından ülke geneline mâl olmuş bir örgüttür. 1959 Ekiminde dönemin Devlet Başkanı Kasım'a karşı gerçekleştirdiği başarısız suikast girişimi sırasında ayağından vurulan Saddam, Suriye'ye oradan da Mısır'a kaçmıştı. Daha sonra ülkesine dönen ve 1963'te tutuklanıp hapse konulan Saddam, hapis-tenken Baas Partisi Irak Bölgesel Komutanlığı Sekreterliği'ne getirilmişti.¹⁷ Saddam, elindeki bu önemli yetki ile beraber Baas Partisi içinde güvendiği gençlerden oluşan ve Cihaz El Has olarak adlandırılan küçük ama etkin bir istihbarat-güvenlik örgütü kurmuştu. Bu örgütün o dönemdeki görevi, Partiyi içerideki ve dışarıdaki düşmanlarına karşı korumaktı. Ahmet Hasan El Bekir öncülüğünde Baas Partisi'nin 1968'de gerçekleştirdiği darbeye iktidarı devralmasından sonra Cihaz El Has'ın adı Cihaz El Hanin olarak değiştirilmiştir.¹⁸ Dolayısıyla Saddam Hüseyin'in kurulmasında birbir aktif rol oynadığı Cihaz El Has, daha sonra GİT'in ana çekirdeğini oluşturmuştur.

GİT'in kadrosu da tıpkı diğer stratejik kurumlarda olduğu gibi ağırlıklı olarak Sünni Arap aşiret üyelerinden oluşmaktaydı. Bu noktada Saddam, GİT'in başına her zaman için sadakatinden şüphe etmeyeceği kendine yakın isimleri getirmiştir. Bu kişilerin sadakatinden şüphe duyduğu an ise hemen yönetim değişikliğine gitmiştir.¹⁹

GİT içinde faaliyet gösteren personel sayısı ilk başlarda birkaç bin kişi iken zamanla bunların sayısı yaklaşık 8 bine çıkarılmıştır. Teşkilat, örgütlenme açısından yurtiçi ve yurtdışı kısımlar olmak üzere iki ana kısımdan oluş-

16 Marashi, op.cit., ss. 4-5.

17 Robert G. Rabil, "Operation "Terminal of Traitors: The Iraqi Regime Through its Documents", *Middle East of International Affairs*, Vol. 6, No. 3, September 2002, s. 40.

18 F.A.S., "Iraqi Intelligence Agencies: Iraqi Intelligence Service", in *Intelligence Resource Program*, <http://www.fas.org/irp/world/iraq/mukhabarat/index.html>, (e.t. 15/02/2004).

19 Ali Abd al-Amir, "Plan to 'Track Down' Iraqi Oppositionists Put into Effect", *al-Hayat*, 12 March 2000'den aktaran Marashi, op.cit., s. 6.

maktadır. Teşkilatın yurtiçi kısmının görevleri arasında, Baas Partisi'ni ve diğer partileri izlemek; gençlik örgütleri, kadın kolları ve dernekler gibi grupları denetlemek; Şii ve Kürt muhalefetlerini sindirmek; karşı-istihbarat yapmak; Irak içinde tehdit oluşturan kişileri ve grupları hedef almak; Irak'ta yer alan yabancı büyükelçilikleri izlemek; Irak'ta bulunan yabancıları izlemek ve yurtiçinde etkin bir muhbir ağı oluşturulmasını sağlamak yer almaktaydı.²⁰

Askerî İstihbarat Teşkilatı (El İstihbarat El Askeriye)

Askerî İstihbarat Teşkilatı (AİT), Irak'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından 1932'de kurulmuş olup, Irak'ın en eski ikinci istihbarat-güvenlik örgütüdür. AİT, kuruluşundan 1970'lerin sonuna kadar Savunma Bakanlığına bağlı ve bu kuruma doğrudan bilgi aktarmaktayken; 1979'da gerçekleşen iktidar değişikliğiyle beraber yeniden yapılandırılmıştır. Bu doğrultuda Saddam'ın kendi iktidarını korumak ve “kurumsallaştırmak” amacıyla tüm istihbarat örgütlerini doğrudan kendisine bağladığı gibi, AİT de Savunma Bakanlığına bağlı olmaktan çıkmış, artık doğrudan Saddam'a bağlı ve ona bilgi veren bir kuruluş haline gelmiş²¹ ve çalışan sayısı da zamanla 4,000 ile 6,000 arasına çıkarılmıştır. AİT'nin, diğer istihbarat ve güvenlik örgütlerinde olduğu gibi, stratejik mevkilerinde hep Saddam'ın aşiretinden ve/veya komşu aşiretlerden “güvenilir ve sadık” isimler yer almıştır.

Askerî İstihbarat Teşkilatı'nın görevleri, Irak'a düşman rejimlerde keşifler yapmak; Irak'a yönelik askerî nitelikli tehdit olup olmadığı konusunda görüş vermek; orduyu denetlemek ve subayların rejime sadakatlerini kontrol etmek; Irak içinde ve dışında muhbir ağı oluşturulmasını sağlamak ve ordunun ve askerî sanayi bölgelerinin korunmasını sağlamak şeklinde özetlenebilir.²²

Düzenli Ordu Birlikleri ve Diğer Silahlı Gruplar

Baas'ın iktidarı ele geçirmesinden sonra Saddam Hüseyin'in, 1979'a ka-

20 Ibid., ss. 5-6.

21 F.A.S., “Iraqi Intelligence Agencies: Military Intelligence”, in *Intelligence Resource Program*, <http://www.fas.org/irp/world/iraq/istikhbarat/org.htm>, (e.t. 15/02/2004).

22 Marashi, op.cit., s. 8.

dar Baas rejimini, 1979 sonrasında ise kendi iktidarını korumak için uygulamış olduğu en önemli politikalarından biri, rejimin sürekliliğini tehlikeye atabilecek diğer bütün güçlerin pasifize edilmesiydi. Irak ordusu ise 1968 öncesinde defalarca rejimleri devirmiş ve 1968’de de Baas’ın iktidara gelmesinde oldukça önemli bir rol oynamıştı. Dolayısıyla 1968 ve 1979 yıllarındaki iktidar değişikliklerinden sonra Irak ordusunun elindeki bu “potansiyel güç” bir şekilde dengelenmeliydi. İşte Saddam Hüseyin’in Irak ordusunu dengeleme ve alternatif güçler oluşturma politikası da bu bağlamda özellikle 1970’li yılların ortalarından 1980’li yılların ortalarına kadar geçen süre zarfında kendini göstermiştir. Zira, bu dönem içinde Irak ordusu büyüklük, yapı, hiyerarşi ve silahlanma açısından önemli değişikliklere uğramıştır. Irak ordusu, yapılan değişikliklerle tek başına rejimi tehdit edebilecek veya rejimle rekabet edebilecek bir formasyon olmaktan çıkarılmıştır.²³ Böylece ordu, özellikle Irak-İran Savaşı’nın sonlarına doğru kurulan alternatif kuruluşlarla beraber, Irak siyasal yaşamındaki eski rolünü oynamaktan uzaklaşmıştır.

Düzenli ordu birlikleri, Saddam’a “sadakat hiyerarşisi” açısından diğer örgütlere nazaran daha alt sıralarda yer almış ve düzenli ordunun komuta kademesindeki stratejik mevkiler yine Sünni Arap subaylar tarafından doldurulmuştur.²⁴ Öyle ki komuta kademesinde Sünni Araplar ağırlıkta, ordunun yaklaşık yüzde sekseni Şii’lerden oluşmaktaydı. Bu nedenle, Şii muhalefetin bastırılması sırasında 1977’de yaşanan olaylarda orduya güvenemeyen Saddam, doğrudan Baas militanlarından oluşan bir güçle olaylara müdahale etmişti.

Cumhuriyet Muhafızları (Cumhuri El Has)

Cumhuriyet Muhafızları, aslında Monarşi döneminde kurulmuş olup temel görevi Devlet Başkanlığını olası darbelere karşı korumaktı. Bu çerçe-

23 Saddam yönetiminde Irak’ın ordu-sivil ilişkisi konusunda ayrıntılı bir çalışma için bkz. Ahmed Hashim, “Saddam Husayn and Civil-Military Relations in Iraq: The Quest for Legitimacy and Power”, *Middle East Journal*, Vol. 57, No. 1, Winter 2003, passim. (9-41)

24 Örneğin Bir dönem düzenli ordu komuta kademesi içerisinde Hava Kuvvetleri Komutanı olarak yer alan Hamid Rica Şıla El Tikriti ile yine Hava Savunma Kuvvetleri Komutanı Muzahim Sa’b Hasan El Tikriti, Tikritli olmalarını yanında Saddam’a bağlı ailerlendirdiler. Nitekim yine bir dönem Silahlı Kuvvetler Kurmay Başkanı olan İbrahim Ahmet El Sattar El Muhammet de Sünni Arap bir aileden gelmekteydi. Bkz. Associated Press, “Where Are They Now? List of Iraq’s Most Wanted”, 21 August 2003.

vede Bağdat merkezli bir karşı-darbe gücü olan Cumhuriyet Muhafızları, Baas iktidarı ile beraber diğer kuruluşlar gibi Sünni Arap formasyonuna oturtulmuştur. Zira, 1969'dan sonra tüm iç güvenlik ve istihbarat örgütlerinin Saddam'a bağlanmasıyla beraber, düzenli ordu birliklerinde görev yapan Saddam'ın güvendiği subaylar, birer birer Cumhuriyet Muhafızları'na kaydırılmaya başlanmıştır.

Baas rejiminden çok iktidardaki kişilere “sadık” aşiretlerden oluşturulan bir elit karşı-darbe gücü formasyonu kazanan Cumhuriyet Muhafızları, İran-İrak Savaşı başladığında bir tek taburdan oluşmaktaydı.²⁵ Savaşın ilk dönemlerinde görevi gereği Bağdat'taki rejimi olası tehlikelere karşı koruyan Cumhuriyet Muhafızları, ilk başlarda cepheye yer almamıştı. Ancak İran'ın Hürremşehr kentine ulaşan Irak ordusunun, İran piyadelerini püskürtüp bir türlü şehri düşürememeleri sonucunda Cumhuriyet Muhafızları takviye birlik olarak cepheye gitmiş ve yaptıkları operasyonlar sonucu Irak, Hürremşehr kentini alabilmiştir.

Bir anlamda Cumhuriyet Muhafızları'nın kaderini değiştiren bu olay sonucunda, İran-İrak Savaşı'nın başında bir tek taburdan oluşan Cumhuriyet Muhafızları, 1986'ya gelindiğinde yedi tugaya ulaşmıştır. 1987'de ise Saddam Hüseyin'in almış olduğu bir kararla Cumhuriyet Muhafızları, 6 tümen komutanlığı altında 28 tugaya çıkarılmıştır. Böylece Irak'ın en güçlü askerî unsurlarından biri olan Cumhuriyet Muhafızları, bu tarihten sonra Kuveyt'in işgali dahil olmak üzere Saddam yönetiminin almış olduğu stratejik kararlarda önemli roller oynamıştır.²⁶ Cumhuriyet Muhafızları'nın sayısının giderek artmasında, Saddam Hüseyin'in, Sünni Arap aşiretlere mensup gençlerin düzenli ordudan daha “cesurca” savaşmaları ve bu birliklerin tümünün “saf Arap” olmaları gibi düşünceleri önemli rol oynamıştır.²⁷

Nitekim İran-İrak Savaşı sona erdiğinde gerek eğitim gerekse teçhizat aç-

25 Quinlivan, op.cit., s. 145.

26 Ibid., s. 146; F.A.S., “Iraqi Intelligence Agencies: Republican Guard”, in *Intelligence Resource Program*, <http://www.fas.org/irp/world/iraq/rg/index/html>, (e.t. 15/02/2004)

27 Baram, “Saddam...”, loc.cit.

sından Cumhuriyet Muhafızları neredeyse Irak ordusuna alternatif bir duruma gelmiştir.²⁸ Sayıları yaklaşık 60 bin ile 70 bin arası olan Cumhuriyet Muhafızları özellikle Bağdat, El Anbar, Ninava, Selahaddin ve diğer Sünni bölgelerin korunmasında merkezî orduya alternatif olarak kullanılmaktaydı.²⁹ İran-İrak Savaşı'ndan sonra sayı, kaynak ve silah itibarıyla düzenli ordudan daha iyi organize edilmiş olan Cumhuriyet Muhafızları'nın komuta kademesi Saddam'ın aşireti olan El Bu Nasır'ın yanı sıra özellikle El Cuburi, El Ubeydi, ve El Duleymi gibi orta bölgelerdeki aşiret üyelerince doldurulmuştur.³⁰

Halkın Ordusu (Ceyş El Şa'bi)

Halkın Ordusu, düzenli ordu birliklerine bir alternatif olarak Baas Partisi'ne dayalı ve Parti'nin liderlik ettiği bir gruptur. Baas ideolojisi doğrultusunda kurulmuş olan Halkın Ordusu'na ait birlikler, hafif bir eğitime tabi tutularak hafif silahlarla donatılmıştır.³¹ Saddam Hüseyin, İran-İrak Savaşı'nın başlamasından hemen önce çok sayıda Halkın Ordusu üyesini seferberlik altına almıştır. Gerek eğitim gerek gelişmiş ve ağır silah kullanma becerisi ve gerekse komuta kademesi açısından bir çarpışma esnasında oldukça zayıf kalan Halkın Ordusu birlikleri, ciddi bir piyade birliği olmaktan uzaktı. Genellikle çarpışmalar esnasında cephe gerisi hizmette kullanılmaya müsait olan Halkın Ordusu, İran-İrak Savaşı esnasında İran birliklerinin saldırıları karşısında oldukça ciddi kayıplar vermiştir.³² Buna rağmen Halkın Ordusu'nun sayısı azımsanmayacak ölçüdedir.

Kuveyt Savaşı Sonrası İstihbarat ve Güvenlik Örgütlerinde Yeniden Yapılanma

Yukarıda ele alınan güvenlik ve istihbarat örgütlerinin temel görevleri genel olarak Irak'ı, özel olarak da Saddam rejimini içeriden ve özellikle de dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı korumak, bu doğrultuda istihbarat bilgilerini toplamak ve saha operasyonlarında bulunmaktı. Ancak, gerek

28 Hashim, "Saddam...", op.cit., s. 24.

29 Council on Foreign Relations, "Iraq's Prewar Military Capabilities", http://www.cfr.org/background/background_iraq_military.php, (e.t. 08/03/2004).

30 Quinlivan, s. 140; Baram, "Saddam...", op.cit., ss. 11-12; Hashim, op.cit., s. 32.

31 Ibid., ss. 23-24.

32 Quinlivan, op.cit., ss. 144-145.

Kuveyt Savaşı sırasında gerekse de sonrasında yaşanan karışıklıklar, rejimin sürekliliğinin sağlanmasında temel taşıyıcı olan istihbarat ve güvenlik örgütlerinde Saddam tarafından revizyonlara gidilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bunun yanı sıra, Saddam tarafından rejime fiilî bir güvenlik katkısı oluşturmaktan ziyade daha çok psikolojik propaganda aracı olarak kullanılan yeni örgütler de oluşturulmuştur.

Hangi özel amaçla kurulmuş olursa olsun, Halkın Ordusu, Saddam'ın Fedailerini (*Fedayeen Saddam*), Saddam'ın Aslanları (*Eşbal Saddam*), Kudüs Tugayları (*El Kuds Brigades*), El Hadi Projesi...vb. örgütler ve paramiliter nitelikteki gruplar, savaş sonrası Saddam rejiminin sürdürülmesinde önemli roller oynamıştır. Bu örgütlere değinmeden önce, daha önce kurulmuş olan güvenlik ve istihbarat örgütlerinde yaşanan değişiklikleri kısaca belirtmekte yarar var. Zira, Kuveyt'in işgal edilmesinden önce de varlık gösteren bazı istihbarat ve güvenlik örgütleri, işgal sonrasında uygulanan yaptırımlar süresince Saddam rejiminin kalıcılığının ve sürekliliğinin sağlanması için ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda yeni görevler üstlenmiştir.

Eski Örgütlerde Revizyonlar ve Yeni Görevler

Saddam iktidarının korunmasında önemli örgütlerin başında gelen Özel Güvenlik Örgütü (ÖGÖ), 1991 Martında Irak'ın güneyindeki Şii ayaklanmasının bastırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Örgüt aynı zamanda Kuveyt Savaşı sonrası başlayan Birleşmiş Milletler (BM) denetimlerinde SCUD füzelerinin gizlenmesi görevini de üstlenmiştir. Bu anlamda Irak'ın silah programlarına ilişkin gizli belge ve evrakların Birleşmiş Milletler Özel Komisyonu'nun denetiminden kaçırılması görevini üstlenen³³ örgütün yapısında ciddi bir değişikliğe gidilmemiş; ancak, görev alanı iç istihbaratın yanı sıra gizli silah programlarının yürütülmesi ve denetleyicilerin gizli belge ve dokümanlara ulaşılmasını engellemek olarak daha da genişletilmiştir. ÖGÖ, Saddam muhaliflerinin takibinin yanında, muhaliflerin Saddam'la ilişkilerinin tekrar kurulmasında ya da yürütülmesinde aracı görevi görmüş ve doğrudan muhaliflerin ortadan kaldırılmasında kullanılmıştır. Bu bağlamda örgüt ajanları, 1996'da Barzani'nin Saddam'la anlaşmasından sonra 1996 Ağustosunda Genel İstihbarat'la işbirliği yaparak, Erbil'e kadar gel-

33 Marashi, op.cit., s. 4.

miş ve bölgedeki Şii ve Kürt muhaliflere yönelik insan avına katılmıştır.

Ayrıca Saddam Hüseyin, Körfez Savaşı'nda meydana gelen yağmalama ve ayaklanma olaylarının önüne geçebilmek ve bir daha bu tür bir durumla karşılaşmamak amacıyla Genel Güvenlik Örgütü bünyesinde acil müdahale kabiliyetine sahip ve “*El Kuvvet El Tavari*” olarak adlandırılan paramiliter bir grup oluşturmuştur. El Kuvvet El Tavari, aynı zamanda Irak'ın balistik füze bileşenlerini saklamakla da yükümlüdür. Ayrıca Bağdat'ın dışında kurulmuş olan ve Amerikan işgalinden sonra basına yansıyan görüntüleriyle “ünlenen” Ebu Guarib Cezaevi, yine bu paramiliter grup tarafından kontrol edilmekteydi.

Diğer istihbarat ve güvenlik örgütlerinde olduğu gibi, Askerî İstihbarat Teşkilatı'nda da Kuveyt Savaşı sonrası benzer bir örgütlenmeye gidilmiştir. Daha önce değindiğimiz gibi, AİT'nin Özel Daire bölümü içinde yer alan güvenlik birimi, önceleri teşkilat-ıçi öz denetim mekanizması niteliğindeki, 1992'de Askerî Güvenlik Örgütü olarak ayrı bir kurum haline gelmiştir. Bunun yanı sıra yine Özel Daire içinde yer alan “999 Birimi” (*Unit 999*), yurtiçinde ve yurt dışında askerî amaçlı gizli operasyonlar yapmakla görevlendirilmiştir. Önceleri Pers (İran), Suudi Arabistan, Filistin, Türkiye ve denize ilişkin yaklaşık üçyüzer kişilik taburları bulunan 999 Birimi'ne, ayrıca bir de muhalefet hareketleriyle mücadele için “muhalefet taburu” eklenmiştir. Ayrıca Özel Daire, Bağdat civarında oluşabilecek güvenlik tehditlerine karşı acil müdahale gücü niteliğinde bir tabur da dahil olmak üzere askerî bir tugaya sahip hale getirilmiştir.³⁴

Askerî Güvenlik Örgütü (*El Enn El Askerî*)

Önceleri Askerî İstihbarat Teşkilatı'na bağlı Özel Daire bünyesinde faaliyet gösteren Askerî Güvenlik birimi, 1992'de bu teşkilattan ayrılarak doğrudan Saddam Hüseyin'e bilgi veren bağımsız bir kuruluş haline gelmiştir. Askerî Güvenlik Örgütü (AGÖ)'nün bağımsızlaşması, büyük ölçüde Saddam Hüseyin'in ordu içinde rejimden kaynaklanan bazı hoşnutsuzluklar oluştuğunu tespit etmesiyle beraber söz konusu olmuştur. Dolayısıyla tıp-

34 Anthony H. Cordesman, “Saddam's Last Circle”, *Center for Strategic and International Studies*, 17 April 2003, s. 7.

kı diğer örgütlerde olduğu gibi AGÖ'de de stratejik mevkilerde Saddam'a sadakatinden şüphe duyulmayan isimlere yer verilmiştir. Bu bağlamda kurulduğu dönemde örgütün başına Muhammet Nimah El Tikriti getirilmiştir.³⁵ ABD müdahalesi öncesinde Kurmay Binbaşı Thabet Halil El Tikriti'nin başkanlık ettiği örgüt sayısının 5-6 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.³⁶

Askerî Güvenlik Örgütü'nün görevleri, Irak silahlı kuvvetleri içinde oluşacak görüş ayrılıklarını tespit etmek ve bunlarla mücadele etmek, silahlı kuvvetlerde meydana gelen rüşvet ve irtikap olaylarını soruşturmak ve silahlı kuvvetlerdeki bütün birimleri izlemek şeklinde ifade edilebilir. Saddam rejimine “en sadık” subayları bütün askerî birimler içine sızdırarak görevlerini yerine getirmeye çalışan Askerî Güvenlik Teşkilatı'nın kendisine has bir askerî tugayı vardı.³⁷

Özel Cumhuriyet Muhafızları (*El Haris El Cumburi Has*)

“Cumhuriyet Muhafızları Özel Koruma Kuvvetleri” olarak da adlandırılan Özel Cumhuriyet Muhafızları, doğrudan Saddam'a yönelik iç ve dış tehditlerin artması nedeniyle Saddam tarafından 1995 Martında yine Sünni Araplardan oluşan ayrı bir örgüt olarak kurulmuştu. Özel Güvenlik Örgütü'nün yakın denetiminde bulunan Özel Cumhuriyet Muhafızları, sadece Saddam Hüseyin'i ve yakın çevresini korumak üzere hizmet etmektedir. Bunların yanında, bütün başkanlık alanlarını, Saddam'ın bütün kişisel konutlarını ve Irak içinde yaptığı seyahatlerde Saddam'ı birebir korumakla görevliydi. En seçkin istihbarat ve güvenlik örgütlerinden alınan elemanlardan oluşan ve rejimin çekirdeğini koruyan Özel Cumhuriyet Muhafızları, dört tugay seviyesinde olup ayrıca bir de topçu birliği ve hava savunma komutanlığına sahipti.³⁸ Yaklaşık 15 bin kişiden oluşan Özel Cumhuriyet Muhafızları, özellikle Bağdat'ın merkezinde örgütlenmiş olup, doğrudan Saddam'ın küçük oğlu Kusay'a bağlıydı.³⁹ Kusay'ın gerek bireysel gerekse

35 Ibid., s. 9.

36 F.A.S., “Iraqi Intelligence Agencies: Military Security Service”, in *Intelligence Resource Program*, <http://www.fas.org/irp/world/iraq/askariyya/index.html>, (e.t. 15/02/2004).

37 Marashi, loc.cit.

38 Cordesman, “Saddam's Last...”, op.cit., s. 5; Quinlivan, op.cit., s. 146.

39 CFR, Iraqş..., loc.cit.

de ÖGÖ aracılığıyla idare ettiği Özel Cumhuriyet Muhafızları'nın komutanlığını ise Saddam'la aynı köyden olan Barzan Abdulgaffur Süleyman Mecid El Tikriti yapmaktaydı.

Saddam'ın Fedaileri (*Fedayeen Saddam*)

Paramiliter bir grup olarak 1995'te Saddam'ın oğlu Uday tarafından kurulan Saddam'ın Fedaileri, Saddam'a sadık aşiretlerin gençlerinden oluşmaktaydı. Diğer örgütlerde olduğu gibi, Saddam'ın Fedaileri grubu da doğrudan Saddam Hüseyin'e bilgi vermekteydi. Saddam'ın Fedaileri grubu aynı zamanda iç muhalefete karşı Saddam'ı destekleyen önemli bir siyasal güç olarak değerlendirilmekteydi. ABD'nin Irak'a müdahalesi öncesinde Saddam'ın Fedaileri grubu üyelerinin 16 yaşın yukarısında yaklaşık 30-40 bin kişi arasında olduğu tahmin edilmekteydi. Kusey'in başkanlık ettiği grubun, bir de rejim muhaliflerini öldürme gibi bir çok faili meçhul cinayeti işleyen "*Ölüm Mangası*" adlı bir birimi olduğu ileri sürülmekteydi.⁴⁰ Saddam'ın Fedaileri grubu üyelerinin ABD işgali ile beraber sivil kıyafetler giyerek halkın arasına karıştıkları ve Irak'taki ilk direniş hareketlerini organize ettikleri iddia edilmektedir.⁴¹

Saddam'ın Aslanları (*Eşbal Saddam*)

Saddam'ın Aslanları, Irak güvenlik ve istihbarat yapısı içinde yaşları 10 ile 16 arasında olan gençlerden oluşan paramiliter gruplardan biriydi. Bu grubun kaç kişiden oluştuğu ve hangi alanlarda görev yaptığı tam olarak bilinmemekle beraber, sadece başkent Bağdat'ta 8 bin üyesi bulunduğu tahmin edilmekteydi. Çocuklardan oluşan ve Saddam'ın Fedaileri'nin alt yapısı olarak da değerlendirilebilecek olan bu grup, Körfez Savaşı'ndan sonra Sünni Arap ailelerin çocuklarından oluşturulmuştu. Grup üyelerine her yıl düzenli olarak eğitim kamplarında eğitim verilmekteydi.⁴²

ABD'nin Irak'a yaptığı müdahale öncesinde bu grubun gerek savaş esnasındaki çarpışmalarda gerekse de sonrasındaki direniş hareketlerinde ne

40 Peter Warren Singer, "Fighting Child Soldiers", *Military Review*, May-June 2003, s. 27. (26-31)

41 Bu tür iddialar ve Saddam'ın Fedaileri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Sharon Otterman, "What is the Fedayeen Saddam?", http://www.cfr.org/background/background_iraq_fedayeen.php, (25/02/2004).

42 Peter W. Singer, Eşbal Saddam üyelerine verilen eğitimlerin günde 14 saati bulduğunu ifade etmektedir. Bu konuda bkz. Singer, op.cit., ss. 27-28.

kadar etkili olabileceği tartışmalı bir konu olmuştur. Bazı uzmanlara göre bu grubun oluşturulmasıyla, Saddam iktidarına fiilî bir katkı sağlamaktan ziyade, psikolojik katkı sağlaması ve gerek Irak halkı gerekse de uluslararası platformlarda bir propaganda aracı olarak kullanılması düşünülmüştür.⁴³

Kudüs Ordusu (*Ceyş El Kuds*)

Çoğunluğunu gönüllülerin oluşturduğu bir milis kuvveti olan Kudüs Tuğayları, bünyesinde erkeklerin yanı sıra bayanları da barındırması açısından diğer gruplardan farklılaşmaktadır. Genellikle resmî geçit törenlerinde televizyon ekranlarına yansıyan Kudüs ordusunun, Saddam rejiminin iddiasına göre yaklaşık 7 milyona yakın üyesi bulunmaktaydı. Kudüs ordusu daha çok psikolojik propaganda aracı olarak kullanılmak amacıyla kurulmuş bir milis gücüydü. Bunun yanı sıra, Kuveyt Savaşı sonrası Saddam'ın Filistin sorununu gündemde tutarak milliyetçi Arapların desteğini kazanmanın yanında ülke içinde de halkın ilgisini bu meseleye çekme amaçlı kurulduğu da iddia edilmekteydi. Kudüs ordusuna genellikle Sünni Arapların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerden ciddi bir katılımın olduğunu belirtmek gerekir.⁴⁴

Amerikan Müdahalesi ve Sünni Direniş

ABD, George Bush'un 1 Mayıs 2003'te savaşın bittiğini ilan etmesinden sonra, 7 Mayıs'ta eski Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'e verilen brifingde de öngördüğü gibi aşamalı olarak askerlerini çekmeyi ve Eylül 2003'te ülkedeki asker sayısını 30,000'e indirmeyi planlarken⁴⁵, ortaya çıkan gelişmeler bunun tersi politikaların uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Zira, Irak'ta işgal güçleri ile oluşturulmaya çalışılan Irak güvenlik güçlerine karşı, başını Sünni Arapların çektiği direniş hareketleri başlamıştır. İşin ABD açısından daha da olumsuz tarafı, ortaya çıkan Sünni direnişin günden güne daha organize hale gelmesi ve şiddetini artırarak devam etmesidir. Bush yönetimi, bu nedenle 11 Ocak 2007'de açıkladığı Yeni Irak Stratejisi çerçevesinde bölgeye yakın bir zaman içinde 20,000 asker daha göndereceğini ilan etmiştir.⁴⁶

43 Saddam'ın Aslanları grubu için ayrıca bkz. Otterman, loc.cit.; Cordesman, "Iraqi Intelligence and Security...", op.cit., s. 3; Singer, loc.cit.

44 Cordesman, "Saddam's Last...", op.cit., s. 9; Otterman, loc.cit.

45 Ahmed S. Hashim, "The Sunni Insurgency In Iraq", *Middle East Institute Policy Brief*, 15 August 2003, <http://www.mideasti.org/articles/doc89.html>, (e.t. 10/12/2006)).

46 Bkz. *Transcript of Bush's Address at Fort Benning*, Georgia on January 11, 2007. <http://www.whitehouse>.

Irak'taki direnişin Sünni ağırlıklı olduğu 2004 sonu itibarıyla Amerikan güçlerince öldürölen veya ele geçirölen direnişçilerin yüzde 90-95 gibi ezici çoğunluğunun Iraklı Sünni Araplardan oluşmasından anlaşılmaktadır.⁴⁷ Nitekim CENTCOM da 2005 yazı itibarıyla yurtdışından direnişe katılanların oranının maksimum yüzde 10 olduğunu geri kalan yüzde 90'ın ise Iraklı Sünni Arap olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Amerikan güçlerine karşı saldırıların yoğunlaştığı bölgelerin Sünni Arapların ağırlıklı olarak yaşadıkları Bağdat başta olmak üzere El Anbar, Ninava ve Selahaddin vilayetleri olması da direnişin Sünni karakterinin daha ön planda olduğunu göstermektedir.⁴⁸

Sünni Direnişçilerin Doğası ve Amaçları

Irak'taki Amerikan birliklerine ve Irak güvenlik kuvvetlerine yönelik saldırıların ana kaynağı olarak değerlendirölen Sünni direniş hareketi değışik amaçlara sahip; ancak yolları, "işgal güçlerinin ölkeden çıkarılmasında" kesişen farklı gruplardan oluşmaktadır. Bazı araştırmacılar, Sünni direnişin planlanmasının daha Saddam rejimi yıkılmadan önce bizzat Saddam'ın yönettiğı güvenlik ve istihbarat örgütlerince yapıldığını iddia etmektedir.⁴⁹ Bununla beraber direnişin ortaya çıkışını önceden planlanmış, organize bir hareket olarak görmeyen ve bunu, farklı grupların spontane tepkilerinin eş zamanlı tezahür etmesi şeklinde ifade edenler de mevcuttur.⁵⁰ Ancak direnişin sona ermemesi; aksine daha organize bir görünüm sergilemesiyle beraber, ilk iddia daha fazla dile getirilmeye başlanmıştır.⁵¹ Günümüzde direnişçilerle Amerikan kuvvetleri ve Irak güvenlik güçleri arasındaki asimetrik savaşın propaganda bağlamında medya cephesinde de sürdüğünü düşünöcek olursak; bu iddiaların kesin olarak doğrulanması veya yalanlanması tartışma konusudur.

gov/news/releases/2007/01/20070111-7.html, (e.t. 14/01/2007).

47 Anthony Cordesman, "The Developing Iraqi Isurgency: Status at End-2004", *Center for Strategic and International Studies*, 22 December 2004, s. 12.

48 Anthony Cordesman, *The Iraqi Isurgency and the Risk of Civil War: Who are the Players*, Center for Strategic and International Studies, 1 March 2006, 1 March 2006, s. 15.

49 Örnek olarak bkz. Michael Eisenstadt ve Jeffrey White, *Assessing Iraq's Sunni Arab Insurgency*, The Washington Institute for Near East Policy, Policy Focus No. 50, December 2005, s. 2

50 Örnek olarak bkz. International Crisis Group, *In Their Own Words: Reading the Iraqi Insurgency*, Middle East Report No. 50, 15 January 2006, s. 5.

51 Peter Beaumont, "Saddam Aide in Exile Heads List of Most Wanted Rebels", *The Observer*, 17 October 2004.

Sünni direnişi ortaya çıkaran nedenler ve direnişçilerin amaçları, aslında Sünni direnişçilerin kendi içinde tasnif edilmesini de sağlamaktadır. Bu bağlamda direnişçilerin temel amacının Amerikan işgalini sona erdirerek yabancı güçlerin ülkeden çıkarılmasını sağlamak olduğu yukarıda ifade edilmişti. Bunun yanı sıra Irak'ın kuruluşundan bu yana resmî anlamda olmasa da zımni olarak sahip oldukları ayrıcalıklı konumu bütünüyle kaybetmenin yarattığı kaygı Iraklı Sünni direnişçileri motive eden bir başka dinamik olarak ele alınabilir.⁵² Zira, Sünni Arapların önemli bir kısmı -eski konumlarına tam olarak sahip olamayacaklarını bilseler de- nispeten aktif konumda oldukları yeni bir sistemi, Şii veya Kürt grupların baskın durumda olduğu bir Irak alternatifine tercih etmektedir. Dolayısıyla ABD'nin ve Irak'taki Şii ve Kürt grupların gerçekleştirmeye çalıştığı yeniden yapılanma sürecini engellemek ve mümkünse tersine çevirmek, Sünni direnişin genel amaçları arasında ifade edilmelidir.⁵³ Bununla ilişkili olarak neredeyse bütün gruplar gerekirse güç kullanarak, Amerikan birlikleriyle veya mevcut yönetimle yakın işbirliği içinde bulunan kişileri caydırmaya ve Irak'ta faaliyet gösteren şirketlerin faaliyetlerini durdurmalarını sağlamaya çalışmaktadır.

Aslında Sünni Araplarda var olan *“ABD'nin ve Irak güvenlik güçlerinin oluşturmaya çalıştığı yeni siyasal yapının tamamen kendi aleyhlerine işleyeceği”* düşüncesi devam ettiği sürece, bu kesimin direnişe destek vermemesi için ortada fazla bir neden kalmamaktadır. Bir diğer ifadeyle Şii ve Kürt gruplar Irak'ta güç kazandıkça ve Amerikan güçleri Sünni Arapların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde, direnişe karşı önlemlerini sertleştirdikçe Sünni direnişin devam etmesi kaçınılmaz görünmektedir. Ancak işgale karşı koyma psikolojisi ve sistemden soyutlanma kaygısı konularında Sünni direnişçilerin amaçları birbirleriyle örtüşmekteyken; bazı noktalarda bu grupların amaçları çatışmaktadır.

Bu çerçevede Irak'taki Sünni direnişi genel özellikleri açısından şu şekilde tasnif etmek mümkündür: İlk olarak Sünni direnişçilerin içinde tamamını

52 Amatzia Baram, “Who are the Insurgents: Sunni Arab Rebels in Iraq”, USIP Special Report No. 134, April 2005, s. 4; Eisenstadt ve White, op.cit., s. 4.

53 Hashim, loc.cit.

Saddam yanlısı eski güvenlik ve istihbarat örgütleri elemanlarının oluşturduğu, Saddam iktidarını yeniden kurmak ve/veya Baas rejimini yeniden diriltmek gibi günümüz koşullarında gerçekleşmesi zor bazı hedefleri olan gruplar bulunmaktadır.⁵⁴ İkinci olarak Saddam ve ona bağlı güçlerin işgale yeterince karşı koyamadığını düşünen veya eski rejimi yeniden kurmak gibi hedefleri olmayan gruplar vardır.⁵⁵ Çoğunluğunu yine Baas üyeleri ve eski güvenlik örgütü çalışanlarının oluşturduğu bu kesim, büyük ölçüde milliyetçi güdülerle hareket ederken, dinî duygular da bu grubu motive eden bir başka unsurdur. Ayrıca bu kesimde aşiret ve akrabalık ilişkileri, diğer gruplara nazaran daha yoğundur. Hatta bu kesim içinde Saddam'ın Amerikan güçleriyle işbirliği yaptığını iddia ederek ona karşı cephe alanlar bile bulunmaktadır.

Üçüncü olarak dinî duyguları daha ön planda tutan ve Amerikan güçlerine karşı mücadeleyi cihat olarak kabul ederek, Amerikan güçlerinin ülkeden çıkarılmasından sonra Irak'ta dinî esaslara dayalı bir yönetim oluşturmak isteyen bazı yerel gruplar da mevcuttur.⁵⁶ Bu kesimde milliyetçi duyguların belirli bir rolü olmakla beraber dinsel amaçlar daha baskın konumdadır. Bunun haricinde Amerikan güçlerinin Irak'a gelmesini fırsat bilen ve özellikle Şiilerin Irak'ta güç kazanmasına karşı olan radikal gruplar vardır. Bu grupların temel özelliği daha önce çeşitli bölgelerde savaşıp tecrübe kazanan gönüllülerden oluşmaları ve Irak'a Amerikan işgaliyle beraber gelip, Amerikan güçlerine ve Şiilere karşı elde edecekleri olası bir başarıdan sonra Irak'ta İslami esaslara dayalı bir yönetim kurmak istemeleridir. Diğer gruplara göre daha radikal yöntemler izleyen bu kesimin, Irak'ta Şiilere karşı gerçekleştirilenler de dahil olmak üzere birçok intihar saldırısının arkasında olduğu tahmin edilmektedir.⁵⁷ Son olarak rejimin yıkılacağına inanılmasıyla Irak hapishanelerinden serbest bırakılan kişileri de direnişin içinde

54 Bu gruplardan bazıları Saddam'ın Aslanları ve Kudüs Tugayları gibi eski güvenlik örgütlerinin ismini kullanarak örgütlenmiştir.

55 Direnişin daha ilk aylarında gerçekleştirdikleri saldırılarla adlarını duyuran bu gruplara örnek olarak Nasırcılar, El Anbar Silahlı Tugayları, Demokratik Irak'ın Özgürlüğü Genel Sekreterliği, Birleşme Cephesi verilebilir.

56 Örneğin El Faruk Tugayları, 11 Eylül Devrimci Grubu, Irak Devrimcilerinin El Anbar Silahlı Tugayları ve Irak İslami Cihat Örgütü bu grup içinde yer almaktadır.

57 Irak El Kaidesi, Muzaffer Mezhep Mücahitleri, Irak'taki Selefî Grubun Mücahit Taburları, Cihat, Ensar El Sünni Ordusu gibi örgütler bu gruba örnek olarak verilebilir.

değerlendirmek mümkündür. Zira bu kişilerden özellikle Sünniler, bazen yağma amacıyla bazen de para karşılığı saldırılarda bulunabilmektedir.

Yakın Doğu İçin Washington Enstitüsü'nden Jeffrey White ise sosyo-biyolojik bir analizle direnişçileri Iraklı Sünni Araplar ve dışarıdan gelenler olmak üzere iki ana eksenle ele almaktadır.⁵⁸ Buna göre Iraklı Sünni Arapların direniş hareketinde bazı dinamiklerin önemli rolü bulunmaktadır. Bu dinamikler White tarafından “aşirete veya aileye dayalı akrabalık ilişkileri; eski rejimle veya Baas Partisi'yle ilişkileir; din unsuru; milliyetçilik; yerel veya komşuluğa dayalı işbirliği; suç örgütü kurmaya yönelik girişimler ve bomba yapımından finansal işlemleri gerçekleştirebilmeye kadar uzanan fonksiyonel ihtiyaçlar” olarak belirtilmektedir. Dışarıdan gelen direnişçilerin ise izledikleri radikal yöntemlere rağmen yerel halktan kişileri kendi gruplarına katmakta artık zorlanmadıklarını ifade etmektedir.

Toparlamak gerekirse Irak'taki Sünni direnişi genel anlamda Baas veya Saddam yanlıları, Sünni Arap milliyetçileri, Iraklı Sünni İslamcılar, gönüllü olarak Irak'a gelen radikal İslamcılar ve yaptıkları iş karşılığı çalışan suçlular şeklinde özetlemek mümkün.⁵⁹ Ancak tıpkı direnişin Saddam'ın devrilmesinden önce planlanıp planlanmadığı tartışmasında olduğu gibi direnişçilerin sayısı konusunda da yoğun tartışmalar olduğu belirtilmelidir. Zira sadece aktif saldırılar düzenleyenlerin mi; yoksa bunlarla beraber direnişe lojistik destek ve finansman sağlayan milislerin mi veya direnişe sempatiyle bakanların mı direnişçi olarak niteleneceği konusunda bile net bir uzlaşma yoktur.

Direnişçileri sadece aktif saldırılar düzenleyenler bağlamında değerlendirdiğimizde CENTCOM Komutanı General John Abizaid 2003 Kasımında direnişçilerin 5,000 civarında olduğunu belirtmekteydi.⁶⁰ ABD'li yetkililer bu rakamı 2004 Yazına kadar telaffuz etmeye devam etti. Ancak 2004 sonbaharına gelindiğinde aktif durumda olup olmadıklarını belirtmeksi-

58 Jeffrey White, “An Adaptive Insurgency: Confronting Adversary Networks in Iraq”, *The Washington Institute for Near East Policy*, Policy Focus No. 58, September 2006, s. 4

59 Cordesman, *Developing...*, op.cit., s. 13; Eisenstadt ve White, op.cit., ss. 3-4.

60 Bruce Hoffman, *Insurgency and Counterinsurgency in Iraq*, Rand Publications, 2004, s. 12.

zin direnişçilerin sayısının 12,000 ile 16,000 arasında olduğu ifade edilmeye başlanmıştır.⁶¹ Brookings Enstitüsü'nün düzenli olarak güncellediği Irak Index'ine göre ise direnişçilerin 2004 Ocak ayında 3,000-5,000 civarında oldukları belirtilirken; 2004 Mayısında 15,000 civarında oldukları; 2004 Temmuzunda ise 20,000 civarında oldukları tahmin edilmekteydi. Enstitü, Ekim 2006 itibarıyla direnişçilerin milisler de dahil olmak üzere 20,000-30,000 civarında olduklarını tahmin etmektedir.⁶² Irak'taki direnişçilerle ilişkili olan *Iraq News Net* ise direnişçilerin sayısı konusunda çok daha farklı rakamlar ileri sürmektedir.⁶³ Buna göre Ocak 2004'te sadece Sünni direnişçiler, milisler de dahil olmak üzere 75,000-100,000 arasında olduklarını iddia etmekteydi. Ancak *Iraq News Net*, Amerikan güçlerinin 2003 Kasımında sadece Bakuba'da 20,000 kişiyi tutukladıklarının; toplamda yaklaşık 22,000 kişinin direnişçi oldukları şüphesiyle ABD kontrolündeki hapishanelere girdiğinin ve direnişe o dönemden beri yeni katılımların olduğunun hesaba katılması halinde Sünni direnişçiler için ifade edilen 100,000 rakamının oldukça düşük kalacağını belirtmektedir.

Irak'a dışarıdan gönüllü olarak cihat amacıyla gelen direnişçilerin, Sünni direniş içindeki sayısının oldukça düşük olduğu konusunda yaygın bir kanı bulunmaktayken; bunların sayısı konusunda da herhangi bir uzlaşmanın olmadığı belirtilmelidir.⁶⁴ Bu bağlamda Brookings Enstitüsü, Amerikalı yetkililerin açıklamalarına dayanarak 2004 Ocak ayında bu kişilerin sayısının 300-500 arasında olduğunu belirtmekteydi; 2005 Ocak ayında bu sayının 1,000'in altında olduğunu tahmin etmekteydi. 2006 Kasımına gelindiğinde ise dışarıdan gelen direnişçilerin sayısının 800 ile 2,000 arasında olduğu ifade edilirken; bu kişilerin Irak'ta gerçekleştirilen intihar eylemlerinin neredeyse tamamından sorumlu oldukları belirtilmekteydi.⁶⁵ Dış İlişkiler Konseyi'nden Lionel Beehner ise dışarıdan gelen direnişçilerin önemli bir kısmını oluşturan Irak El Kaide örgütünün "*Irak'ta 12,000*

61 Cordesman, *Developing...*, op.cit., s. 13.

62 Michael E. O'Hanlon ve Nina Kamp, "Iraq Index: Tracking Variables of Reconstruction & Security in Post-Saddam Iraq", *The Brookings Institution*, 22 January 2007, s. 17.

63 Bkz. *Iraq News Net*, "Iraqi Resistance", http://www.iraq-news.de/index.php?option=com_content&task=view&id=265&Itemid=26, (e.t. 11/01/2007).

64 Örnek olarak bkz. Hoffman, op.cit., s. 13.

65 O'Hanlon ve Kamp, op.cit., s. 18.

militanının bulunduğu” iddiasını gündeme getirmektedir.⁶⁶ ABD Dışişleri Bakanlığı Kontr-Terörizm Koordinatörlüğü'nün 2006 Nisanında yayınladığı rapora göre ise Irak'taki 20,000 direnişçinin sadece yüzde 4 ile yüzde 10'u dışarıdan gelen direnişçilerden oluşmaktadır.⁶⁷

Saddam Dönemi Güvenlik Örgütleri Sünni Direnişin Neresinde?

Saddam'ın devrilmesinin ardından kurulan ve Irak'taki yasama, yürütme ve yargı erklerinin üstünde yer alarak onları düzenleyen Geçici Koalisyon Otoritesi'nin (GKO) aldığı ilk karar, Saddam sonrası dönemde ortaya çıkacak olan direnişin gelişmesinde dönüm noktası olmuştur. Zira GKO, Baas Partisi'nin kapatıldığını ve Baas üyelerinin bundan sonra kamu sektöründe çalışmalarının yasaklandığını açıklamıştı.⁶⁸ İşgalin daha ilk günlerinde alınan bu karar sonucunda, en az 100,000⁶⁹ kişinin Irak'ın siyasi ve idari yapısından soyutlandığını belirtmekte yarar var. Bu rakam, işine son verilenlerin aileleriyle beraber düşünüldüğünde daha işgalin başında en az 500,000 kişinin kurulacak olan yeni sistemden soyutlandığını iddia etmek abartılı bir tespit sayılmaz.

GKO'nun aldığı ikinci karar ise Saddam dönemi kurumlarının bütün alt organlarıyla beraber dağıtılması ve çalışanlarının da işine son verilerek bundan sonra kamu sektöründe çalışmalarının yasaklanmasına ilişkindi.⁷⁰ Bu karara göre dağıtılan kurumların içinde bakanlıkların yanı sıra, yukarıda ele alınan “*Ulusal Güvenlik Bürosu, Genel İstihbarat Teşkilatı, Özel Güvenlik Örgütü, Cumhuriyet Muhafızları, Özel Cumhuriyet Muhafızları, Askerî İstihbarat Teşkilatı, Kudüs Ordusu, Kuvvet El Tavari, Saddam'ın Fedailer, Saddam'ın Aslanları ve düzenli ordu birlikleri*” bulunmaktaydı. Böylece

66 Lionel Beehner, “Iraq's Post-Saddam Insurgency”, 14 November 2006, *Council on Foreign Relations*, http://www.cfr.org/publication/12007/iraqs_postsaddam_insurgency.html#11, (e.t. 12/12/2006).

67 United States Department of State Office of the Coordinator for Counterterrorism, *Country Reports on Terrorism 2005*, April 2006, ss. 130-131.

68 CPA/ORD/16 May 2003/01; David Masci, “Rebuilding Iraq”, *Congressional Quarterly Researcher*, Volume 25, No 26, 25 July 2003, s. 628.

69 Bu rakam, Arap Baas Sosyalist Partisi Sözcüsü tarafından Irak'taki Baassızlaştırma (*De-Baathification*) Komisyonunca ilan edilen listeye atfen verilmektedir. Bkz. Ahmed Janabi, “Media Bias ‘Threat’ to Iraq”, *Al Jazeera Net*, 19 December 2006, <http://english.aljazeera.net/NR/exeres/DD6DEE52-C684-439D-B5D3-12D41D076CBC.htm>, (e.t. 05/01/2007).

70 CPA/ORD/23 May 2003/02.

GKO'nun almış olduğu ilk iki kararla beraber sadece Baas üyeleri değil; Saddam rejiminin güvenlik ve istihbarat örgütlerinde görev alan ve büyük çoğunluğunu Sünni Arapların oluşturduğu “*çatışma ve istihbarat tecrübesi yüksek*” onbinlerce kişi de kurulacak olan sistemden dışlanmış oluyordu.

Bu değerlendirmeden, işgal sonrası ortaya çıkan Sünni direnişin sadece GKO'nun aldığı kararlara tepki niteliğinde olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Zira, Sünni direnişe yön veren diğer değişkenlere ve farklı motivasyon unsurlarına yukarıda yer verilmişti. Ancak ele alınan değişkenler çerçevesinde Amerikan güçlerinin Saddam rejimini devirirken Sünni Arapların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde neden olduğu sivil ölümler⁷¹, direnişin ivme kazanmasında etkili olmakla beraber; GKO'nun bu kararlarından sonra Sünni direnişin etkisini giderek artırması da anlamlıdır.

Saddam dönemi güvenlik örgütlerinin, Sünni direniş üzerindeki etkisini dolaylı ve doğrudan olmak üzere iki ana çerçevede ele almak mümkündür. Burada dolaylı etkilerden kastedilen sadece Sünni direnişin belirli bir kesimi üzerinde değil; bütünü üzerinde etkili olan faktörlerdir. Bu bağlamda oldukça girift ilişkiler ağı çerçevesinde oluşturulan Saddam dönemi örgütlerinin, ellerindeki silah ve mühimmatın önemli bir kısmını savaşın kaybedileceğinin anlaşılmasıyla yer altına çekmesi, direnişin geneli üzerinde önemli etki yaratmıştır.⁷² Dolayısıyla ister Amerikan müdahalesi başlamadan önce, ister müdahaleyle beraber planlanmış olsun; işgal sonrası Sünni direniş için gerekli olan silah ve mühimmatın neredeyse tamamı Saddam dönemi güvenlik örgütlerince tedarik edilmiştir.

Bunun yanı sıra Saddam dönemi güvenlik ve istihbarat örgütleri Sünni direnişin ihtiyaç duyduğu finansmanın sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Zira, işgalden önce önemli miktarda nakit para ve fonların, istihbarat örgütleri, Baas'ın üst düzey görevlileri ve Saddam'ın yakın çevresi tarafından yurtdışına çıkarıldığı ve direnişin organize hale gelmesiyle beraber parça parça Irak'a sokulduğu bilinmektedir. Bu noktada istihbarat örgütlerinin yurtdışındaki elemanlarına aktarılan paraların yanı sıra, 1972'de

71 Hashim, loc.cit.

72 International Crisis Group, op.cit., s. 5.

petrol şirketlerinin özelleştirilmesinden sonra Saddam'ın öncülük ettiği bir düzenlemeyle her yıl Irak'ın petrol gelirlerinin yüzde 5'inin Baas Partisi'ne ayrılması da direnişe önemli bir finansman kaynağı sağlamıştır.⁷³ Bu paralar Amerikan müdahalesi olasılığının artmasıyla beraber yurtdışındaki bankalarda farklı isimler ve farklı hesaplara geçirilmişti. Rejimin devrilmesinden sonra ise güvenli kanallardan tekrar Irak'a gelmeye başlamıştı. Gelen paralar yerel direniş örgütlerinin eylemlerinin finansmanında kullanıldığı gibi; kiralık eylemlerin finansmanında da kullanılmaktadır. Örneğin *“eski rejim üyelerinin halk arasında fiyat listeleri dağıttığı ve bir Amerikan askeri aracına saldırının birkaç yüz dolar; bir Amerikan askerini öldürmeninse en az bin dolar kazandırdığı”*⁷⁴ ifade edilmekteyken Irak'ta görevli Amerikalı Generallerden Raymond Odierno da *“Irak'a ilk geldiklerinde Amerikan birliklerine karşı saldırı gerçekleştirmenin fiyatının 100 dolar; saldırının başarılı olması halindeyse 500 dolar olduğunu; ancak kısa bir süre içinde bu fiyatın, saldırı düzenlenmesi halinde 1,000-2,000; saldırının başarılı olması halindeyse 3,000-5,000 dolar seviyesine yükseldiğini”* belirtmektedir.⁷⁵

Bu doğrultuda Saddam rejiminin Sünni direniş üzerindeki bir başka etkisi ortaya çıkmaktadır. Nitekim, yukarıda da ifade edildiği gibi eski güvenlik örgütlerinin, rejim yıkılmadan önce Saddam'ın emriyle hapisanelerde tutuklu olan özellikle Sünni Arapları serbest bırakması kiralık eylemler için gerekli istihdamın bulunmasını oldukça kolaylaştırmıştır. Örneğin Saddam döneminde Kuvvet El Tavari'nin kontrolünde bulunan Ebu Guraib cezaevinden salıverilen mahkumların sayısı, binlerle ifade edilmektedir.⁷⁶

Saddam dönemi güvenlik örgütlerinin Sünni direniş üzerindeki doğrudan etkisi ise bu güvenlik örgütlerinin doğasında yatmaktadır. Bilindiği gibi, Saddam'ın *“kontrol ve sadakat”* üzerine kurduğu ve ezici çoğunluğunu Sünni Arap aşiretlerden gelen gençlerin oluşturduğu bu güvenlik ve istihbarat ağı sayesinde Saddam rejimi herhangi ciddi bir iç tehdide maruz kalmadan

73 Jabbar Karam, *Post-Transition Violence in Iraq (2004-2005): The Military Perspective of an Insider*, US Army War College Strategy Research Report, 15 March 2006, s. 5.

74 Hannah Alam, “Saddam's Baath party is Back in Business”, *Iraq News Net*, 9 September 2004, <http://www.globalpolicy.org/security/issues/iraq/resist/2004/0907baath.htm>, (e.t. 05/01/2007).

75 Bkz. Hoffman, op.cit., s. 12.

76 Karam, op.cit., ss. 6, 8.

Amerikan işgaline kadar yaşayabilmişti. Herhangi bir örgütün Saddam aleyhinde bir darbe girişiminde bulunmasını önlemek için örgütlerin sayısı zaman içinde fazlalaştırılırken; bu durum, aynı zamanda hem güçlü bir istihbarat ağını hem de daha fazla personeli gerektirmişti. Saddam rejiminin yıkılmasıyla beraber bu örgütlerde çalışanlar geçmiş “tecrübelerini” sergilemekte zorlanmadılar. Zira, Saddam’a ve eski rejime sadık kalanlar, doğrudan örgütlenme yoluna gitmiştir. Dönüş (*El Awda*), Reform (*El-Islah*), Direniş Cephesi (*Cephet El Mukaveme*), Irak Ordusu Genel Komutanlığı (*El Kıyade El Amme li Ceyş El Iraq*), Irak Özgürlük Örgütü (*Munezzemat El Tahrir El Irak*) bunlara örnek olarak verilebilir.⁷⁷

Saddam’a veya Baas rejimine kişisel olarak bağlı olmayanlar ise, diğer yerel ve dışarıdan gelen unsurlarla birleşerek milliyetçi ve dinî duygularla işgale karşı koymaktadır. Bu kişiler, “aktif saha görevlerinin” yanı sıra içinde yer aldıkları örgütlere eğitim, finansman ve silah desteği de vermektedir.⁷⁸ *Ketaib Selahaddin*, *Ketaib Mücahidin*, Saddam’ın Fedailerini ve *Hizbül Bath El Arabi El İştiraki* gibi örgütlerin bu çerçevede faaliyet gösterdiği söylenebilir.⁷⁹ Ayrıca eski dönemden kalan emir-komuta hiyerarşisi de bu grupların örgütlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Son olarak milislerle birlikte bazı istihbarat elemanlarının, ABD desteğiyle yapılandırılan yeni Irak güvenlik güçlerine sızarak direnişe istihbarat desteğinde bulunduğu da belirtilmelidir.

Bu dolaylı ve doğrudan etkiler düşünüldüğünde Saddam dönemi güvenlik örgütlerinin Sünni direnişin neredeyse tümünde etkili olduğu söylenebilir. Nitekim, bu örgütlerin en az etkilediğini düşünebileceğimiz dışarıdan gelen direnişçiler konusunda bile, eski istihbarat ve güvenlik örgütü elemanlarının yönlendirici, koordine edici etkilerini görmek mümkündür. Saddam’ın Fedailerini örgütü örneğinde; örgüt üyelerinin bir kısmı Baas rejimi ve Saddam için aynı isim altında mücadele etmeyi tercih etmiş, bir kısmı da işgal sonrasında dinî söylemler benimseyerek farklı gruplara müdahil olmuştur.⁸⁰

77 Baram, *Who...*, op.cit., s. 6.

78 Bkz. International Crisis Group, op.cit., s. 5.

79 Baram, *Who...*, loc.cit.

80 Iraq News Net, loc.cit.

Ayrıca Eisenstadt ve White, “güvenlik ve istihbarat elemanları ile üst düzey Baas üyelerinin öldürülmesini veya yakalanmasını engellemek için Saddam yönetiminin, Saddam'ın Fedailerini gibi paramiliter örgütleri kullanarak Amerikan birliklerini oyaladığını” belirtmektedir.⁸¹ Bu sayede, ilk aşamada Amerikan birliklerinin doğrudan hedefi olmaktan kurtulan eski rejim üyeleri, saklanabilecekleri “güvenli yerler” bulduktan sonra direnişi organize etmeye başlamıştır. Bu durum, işgalin ilk aylarında daha çok yerel ve dağınık bir izlenim veren saldırıların, zaman içinde daha organize hale gelmesinin nedenlerinden biri olarak da değerlendirilebilir.

Direnişi organize eden eski güvenlik ve istihbarat elemanlarının çoğunluğu Irak'ta, bir diğer ifadeyle “sahada” kalırken; üst düzey yöneticilerin Suriye, Ürdün ve Yemen gibi ülkelerden direnişi yönlendirdikleri iddia edilmektedir.⁸² Bu bağlamda rejimin devrilmesinden sonra ABD'nin yayınlamış olduğu 55 kişilik en çok arananlar listesinde⁸³ yer alan bazı isimlerin hâlâ yakalanmamış olması da dikkat çekicidir. Zira, yakalanamayan isimlerin Sünni direnişi organize eden üst düzey görevliler olduğu iddia edilmektedir. Bu bağlamda eski Devlet Başkan Yardımcısı İzzet İbrahim El Duri'nin yanı sıra Özel Güvenlik Örgütü Başkanı, Genel Güvenlik Örgütü Başkanı, Genel İstihbarat Örgütü Başkanı, Cumhuriyet Muhafızları Kurmay Başkanı, Aşiret İlişkileri Başkanı ve Baas Partisi Bağdat, Selahaddin, El Anbar ve Basra Milis Komutanları'nın (aynı zamanda Bölgesel Komutanlık Başkanları) hâlâ yakalanmayan isimler olduğu görülmektedir. Başta bu kişiler olmak üzere eski güvenlik ve istihbarat örgütü çalışanlarıyla Baas üyelerinin direnişin arkasındaki isimler olduğu sıklıkla dile getirilmektedir.

Bu noktada Irak'ta yeni rejimin İçişleri Bakanı Sözcüsü Sabah Kadhim, “Saddam rejiminin devrilmesinden sonra Baas Partisi'nin ve eski güvenlik örgütlerinin bir yıl içinde toparlanarak milliyetçilerden aşırı İslamcılara kadar neredeyse bütün direniş grupları için bir şemsiye örgüt haline geldiğini”

81 Eisenstadt ve White, op.cit., s. 3.

82 Alam, loc.cit.; En zından Irak'ta yeni rejimle birlikte oluşturulan çokuluslu gücün eski komutanı ABD'li General George Casey ve Saddam sonrası dönemin eski Irak Savunma Bakanı Hazim El Shalaan'ın bu yönde düşündüğü bilinmektedir. Bkz. Cordesman, *The Developing...*, op.cit., ss. 13-14. 12.

83 Arananlar listesi için bkz. <http://www.defenselink.mil/DODCMSShare/briefingslide/84/030411-D-6570C-003.pdf>, (e.t. 04/12/2006).

belirtmektedir. Sünni direnişçilerin bazı bölgelerde oldukça etkili olduğu ise işgal sonrasında oluşturulan Baassızlaştırma (*De-Baathification*) Komisyonu Başkanı Mithal El Alusi'nin "*Irak'ta şu anda iki hükümet var; güçlü ve organize olan eski rejim, tıpkı hırsızlar gibi yeni hükümetin gücünü çalmaktadır*" şeklindeki sözlerinden de anlaşılmaktadır.⁸⁴ Bu açıklamalar Saddam dönemi güvenlik örgütlerinde üst düzey bir subay olan ve şimdi de direnişi yönlendiren ekibin içinde yer alan General Ebu El Mutasım tarafından da desteklenmektedir. Ebu El Mutasım, "*direnişin yüksek düzeyli ve çok iyi örgütlenmiş bir hareket olduğunu*" ifade ederek "*Irak ordusu, Cumhuriyet Muhafızları, Saddam'ın Fedailerini ile diğer güvenlik ve istihbarat örgütlerinin en iyi subaylarının birleşik bir askerî liderlik altında ister Baasçı, ister milliyetçi ister İslamcı olsun bütün (Sünni) direnişi koordine ettiğini*" iddia etmektedir.⁸⁵ Bu açıklamaların dışında Irak'ta direnişçiler tarafından gerçekleştirilen saldırıların yoğunluğu da direnişin giderek daha organize hale geldiğinin bir işareti olarak değerlendirilebilir. Nitekim 2003 yazında bir haftada gerçekleştirilen saldırı sayısı ortalama olarak 100'ün altındayken, 2004 başında haftada ortalama 200; 2006 başında ise 550 saldırı gerçekleştirilmiştir. 2006 yazına gelindiğinde ise direnişçiler haftada ortalama 800'e yakın saldırı gerçekleştirmiştir.⁸⁶ Bu saldırıların büyük bir çoğunluğu ise Sünni Arapların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde meydana gelmiştir.

Sünni direnişin organize hale geldikçe, amaç ve taleplerini ortaya koyarak resmî anlamda dış destek arayışına gittiği söylenebilir. Nitekim, önceleri 2-3 kişiden oluşan hücre niteliğindeki yapılanmalar bile farklı isimlerle "örgüt" olarak ortaya çıkmaktayken; Saddam dönemi Parti, güvenlik ve istihbarat örgütlerinin önemli bir kısmı gerek yurtdışında gerekse yurtiçinde yaptığı toplantılarla siyasal anlamda da yeniden örgütlenme yoluna gitmiştir.⁸⁷ Bu bağlamda 2006 Martında Sudan'da gerçekleştirilen Arap Birliği Zirvesi'ne mesaj gönderen İzzet İbrahim El Duri, Arap devletlerinden "*direnişin Irak halkının tek meşru temsilcisi olarak tanınmasını ve mevcut rejimin boykot*

84 Alam, loc.cit.

85 "An Interview with General Abu Al Mutassim, A Ba'ath Party Official and Iraqi Resistance Leader", 31 October 2004, <http://comitesirak.free.fr/baath/baath-041031-eng.htm>, (e.t. 05/12/2006).

86 Bkz. O'Hanlon ve Kamp, op.cit., s. 22.

87 Bkz. Alam, loc.cit.

*edilmesini*⁸⁸ talep etmiştir. Öte yandan Baas'ın yeniden yapılandırılması çerçevesinde 2006 Ekiminde açıklanan “*Direnış ve Bağımsızlık Programı*”⁸⁹ çerçevesinde kapsamlı bir direniş ve işgal sonrası düzen planlanması ortaya konmaktadır.

Son olarak Sünni direnişçilerin ABD işgaline yönelik direnişi, sahadaki kadar şiddetli olmasa da propaganda ve dezenformasyon bağlamında sanal ortamda da sürmektedir. Bu bağlamda ya doğrudan direniş örgütleri ya da bunların sempatizanları, internet siteleri oluşturarak bir yandan amaçlarını ve eylemlerini açıklarken diğer yandan dış dünyayla bağlantı kurmaktadır.⁹⁰ İnternet, aynı zamanda direnişçilerin düzenleyecekleri eylemler için de bir tür istihbarat ve iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Amerikan güçleri ise bu tür internet sitelerine düzenli saldırılarda bulunarak hem direnişçiler arası iletişimi kesmeye hem de direnişçilerin propaganda faaliyetlerini engellemeye çalışmaktadır.⁹¹

Sonuç

Günümüzde Irak'ta devam eden kaotik ortamın birçok nedeni bulunmaktadır. Mezhepler arası çatışmanın yanı sıra farklı mezhep ve grupların genel anlamda ABD ve mevcut Irak yönetimine karşı gösterdiği direniş, bu kaotik ortamın en önemli nedenleri arasındadır. Ancak, daha önce de ifade edildiği gibi çalışma bu kaotik ortamın nedenlerini ve Irak'taki direnişi bütünüyle açıklama amacıyla olmadığından; çalışmada sadece Sünni direniş üzerinde duruldu. Bu bağlamda, Saddam dönemi güvenlik örgütlerinin de etkilediği Sünni direnişi motive eden faktörler, Şii grupların zaman zaman göstermiş olduğu direniş hareketlerinden farklılaşmaktadır. Bir başka ifa-

88 Bkz. “Message from Purported Saddam Aide”, <http://english.aljazeera.net/News/Archive/Archive?ArchiveID=19495>, (e.t. 15/12/2006).

89 Program için bkz. “The Political Program of the Baath Party and its Patriotic Resistance”, http://www.albasrah.net/pages/mod.php?mod=art&lapage=../en_articles_2006/1006/Baath_221006.htm, (e.t. 27/12/2006).

90 Direnişçilerin doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili oldukları bazı internet siteleri şöyledir: www.iraq-news.de, <http://comitesirak.free.fr/>, www.iraqpatrol.com, www.iraqiresistance.info, www.freearabvoice.org, www.basrah.net, www.alchahed.net, www.uruknet.info, www.albaathalarabi.org, www.al-moharer.net Bunlardan özellikle www.iraqiresistance.info 15 dilde, www.basrah.net 9 dilde ve www.uruknet.info 'nun 6 dilde yayın yaptığı düşünüldüğünde direnişçilerin ne kadar geniş bir kesime ulaşmak istediği ortaya çıkmaktadır.

91 ICG, op.cit., ss. 6,7, 26; Hoffman, op.cit., s. 17; Alam, loc.cit.

deyle, diğer özel amaçlarının yanı sıra, Sünni direnişin temel amacı sadece ABD güçlerinin Irak topraklarından çıkarılması değil; aynı zamanda Şii veya Kürt grupların baskın konumda olduğu yeni bir siyasal yapının oluşmasını engellemektir.

Sünni direnişin sona ermesi ve ABD ile mevcut Irak yönetiminin ulaşmak istediği istikrarı yakalaması, mevcut şartlar altında pek kolay görülmemektedir. Hatta, bütün direnişçi gruplar tarafından ortak hedef olarak görülen Amerikan güçlerinin Irak'tan çekilmesi halinde bile istikrarı sağlamanın kolay olmayacağı söylenebilir. Bunun Sünni direniş açısından en önemli nedeni Sünni Arapların oluşturulan yeni sistemde marjinal durumda kalmasıdır. Bu nedenle Sünni direnişi asgariye indirmenin yolunun, bu grupların sisteme entegre edilmesinden geçtiği söylenebilir. Nitekim, ABD ve Irak yönetimi de Sünni direnişi sadece silahlı mücadeleyle sona erdirmeyeceğinin farkına varmıştır. Bu nedenle Sünni Arapların siyasal sisteme daha fazla katılmasını teşvik eden Bağdat yönetimi aynı zamanda çeşitli kurumlarda Sünni Araplara da yer vermeye başlamıştır. Bunun haricinde parlamentodan bazı eski istihbarat ve güvenlik görevlileri ile Baasçıların eski görevlerine getirilmesine ilişkin bir karar çıkmıştır. Ancak bu uygulamaların Sünni direnişi sona erdirmesi beklenmemelidir. Zira Sünni direnişçiler içindeki dışarıdan gelen ve ABD ile Şii kesimin baskın konumuna karşı olan radikal grupların, Bağdat'ın bu adımlarından etkilenmesi oldukça zordur.

Sonuç olarak Saddam iktidarı her ne kadar 2003 Nisanında filen son bulup, Saddam Hüseyin 2006 Aralık'ta idam edilmiş olsa da bu dönemin güvenlik ve istihbarat örgütlerinin sahip olduğu kurumsal yapı, etkisini hâlâ göstermektedir. Irak'ta çeşitli geçiş süreçleri sonucunda yeni siyasal yapı şekillenirken, ABD ve oluşturulan sisteme yönelik Sünni direniş de gün geçtikçe daha organize halde ve şiddetini artırarak devam etmektedir. Rejimin devrilmesinin hemen ardından başlayan ancak önceleri dağınık ve yerel bir görüntü veren Sünni direnişin organize hale gelmesinde ise Saddam dönemi güvenlik örgütlerinin ayrı bir rolü bulunmaktadır. Bu rol, eski rejim güvenlik elemanlarının Irak'taki asimetrik savaşta doğrudan taraf olmalarının ötesindedir. Zira, bu örgütler hem rejim devrilmeden önce gerçekleştirdiği uygulamalarla hem de rejimin dağılmasının ardından ye-

raltına inerek eğitim, ikmal, finansman ve iletişim alanında Sünni direniş destek vermiş, koordine etmiş ve organize hale gelmesini sağlamıştır.

Abstract

Before coming to power, Saddam Hussein already gave importance to intelligence and security apparatus. Extensive intelligence and security network that was formed especially from Sunni Arabs enabled the Saddam regime live against the domestic threats until 2003. However, the intervention process started in 2003 not only caused overthrow of Saddam and his inner circle from power; but also caused exclusion of Sunni Arabs from the system who took important posts in the former regime. Even though they have different aims, Sunni Arabs coincide on the expulsion of American troops from Iraqi soil and benefit from their past experiences. In this context instead of taking into account the resistance as whole, the study is only focusing on the Sunni resistance and examines the influence of Saddam era's security and intelligence apparatus upon the Sunni resistance by considering organizational structure of those apparatus and the nature of the Sunni resistance.

Keywords: *Iraq, Saddam Hussein, Sunni Insurgency, Intelligence and Security Apparatus, Sunni Arabs.*

KAYNAKÇA

AL-MARASHI, Ibrahim: "Iraq's Security and Intelligence Network: A Guide and Analysis", *Middle East Review of International Affairs*, Vol. 6, No. 3, September 2002.

ALAM, Hannah: "Saddam's Baath Party is Back in Business", *Iraq News Net*, 9 September 2004, <http://www.globalpolicy.org/security/issues/iraq/resist/2004/0907baath.htm>, (05/01/2007).

An Interview with General Abu Al Mu'tassım, A Ba'ath Party Official and Iraqi Resistance Leader, 31 October 2004, <http://comitesirak.free.fr/baath/baath-041031-eng.htm>, (e.t. 05/12/2006).

Associated Press, “Where Are They Now? List of Iraq’s Most Wanted”, 21 August 2003.

BARAM, Amatzia: “Saddam Husayn: Between his Power Base and the International Community”, *Middle East of International Affairs*, Vol. 4, No. 4, December 2000.

BARAM, Amatzia: *Who are the Insurgents: Sunni Arab Rebels in Iraq*, USIP Special Report No. 134, April 2005.

BEAUMONT, Peter: “Saddam Aide in Exile Heads List of Most Wanted Rebels”, *The Observer*, 17 October 2004.

BEEHNER, Lionel: “Iraq’s Post-Saddam Insurgency”, 14 November 2006, Council on Foreign Relations, http://www.cfr.org/publication/12007/iraqs_postsaddam_insurgency.html#11, (e.t.12/12/2006).

CORDESMAN, Anthony: “The Iraqi Isurgency and the Risk of Civil War: Who are the Players”, Center for Strategic and International Studies, 1 March 2006

CORDESMAN, Anthony: “Iraqi Intelligence and Security Forces and Capabilities for Popular Warfare”, *Centre for Strategic and International Studies*, 16 January 2003.

CORDESMAN, Anthony: “Saddam’s Last Circle”, *Center for Strategic and International Studies*, 17 April 2003.

CORDESMAN, Anthony: “The Developing Iraqi Isurgency: Status at End-2004”, *Center for Strategic and International Studies*, 22 December 2004.

Council on Foreign Relations, “Iraq’s Prewar Military Capabilities”, http://www.cfr.org/background/background_iraq_military.php, (e.t. 08/03/2004).

CPA/ORD/16 May 2003/01

CPA/ORD/23 May 2003/02.

EISENSTADT, Michael ve Jeffrey WHITE: "Assessing Iraq's Sunni Arab Insurgency", *The Washington Institute for Near East Policy*, Policy Focus No. 50, December 2005.

F.A.S., "Iraqi Intelligence Agencies: Military Security Service", in *Intelligence Resource Program*, <http://www.fas.org/irp/world/iraq/askariyya/index.html>, (e.t. 15/02/2004).

F.A.S., "Iraqi Intelligence Agencies: Iraqi Intelligence Service", in *Intelligence Resource Program*, <http://www.fas.org/irp/world/iraq/mukhabarat/index.html>, (e.t. 15/02/2004).

F.A.S., "Iraqi Intelligence Agencies: Military Intelligence", in *Intelligence Resource Program*, <http://www.fas.org/irp/world/iraq/istikhbarat/org.htm>, (e.t. 15/02/2004).

F.A.S., "Iraqi Intelligence Agencies: Republican Guard", in *Intelligence Resource Program*, <http://www.fas.org/irp/world/iraq/rg/index/html>, (e.t. 15/02/2004).

HASHIM, Ahmed: "Saddam Husayn and Civil-Military Relations in Iraq: The Quest for Legitimacy and Power", *Middle East Journal*, Vol. 57, No. 1, Winter 2003, ss. 9-41.

HASHIM, Ahmed: "The Sunni Insurgency In Iraq", *Middle East Institute Policy Brief*, 15 August 2003, <http://www.mideasti.org/articles/doc89.html>, (e.t. 10/12/2006).

HOFFMAN, Bruce: *Insurgency and Counterinsurgency in Iraq*, Rand Publications, 2004.

Iraq News Net, *Iraqi Resistance*, http://www.iraq-news.de/index.php?option=com_content&task=view&id=265&Itemid=26, (e.t. 11/01/2007).

International Crisis Group, *In Their Own Words: Reading the Iraqi Insurgency*, Middle East Report No. 50, 15 January 2006.

JANABI, Ahmed: "Media Bias 'Threat' to Iraq", *Al Jazeera Net*, 19 December 2006, <http://english.aljazeera.net/NR/exeres/DD6DEE52-C684-439D-B5D3-12D41D076CBC.htm>, (e.t. 05/01/2007).

KARAM, Jabbar: "Post-Transition Violence in Iraq (2004-2005): The Military Perspective of an Insider", *US Army War College Strategy Research Report*, 15 March 2006.

MASCI, David: "Rebuilding Iraq", *Congressional Quarterly Researcher*, Vol. 25, No. 26, 25 July 2003.

"Message From Purported Saddam Aide", <http://english.aljazeera.net/News/Archive/Archive?ArchiveID=19495>, (e.t. 15/12/2006).

Middle East Newsletters, "GNS Extra: Iraq", 19 February 2002.

Middle East Research and Information Project (MERIP) Reports, No. 19, August 1973, ss. 15-16.

O'HANLON, Michael E. ve Nina KAMP: *Iraq Index: Tracking Variables of Reconstruction & Security in Post-Saddam Iraq*, The Brookings Institution, 22 January 2007.

OTTERMAN, Sharon: "What is the Fedayeen Saddam?", http://www.cfr.org/background/background_iraq_fedayeen.php, (25/02/2004).

QUINLIVAN, James T.: "Coups Proofing: Its Practice and Consequences in the Middle East", *International Security*, Vol. 24, No. 2, Fall 1999, ss. 131-165.

RABIL, Robert G.: "Operation 'Terminal of Traitors: The Iraqi Regime

Through its Documents”, *Middle East of International Affairs*, Vol. 6, No. 3, September 2002.

SINGER, Peter Warren: “Fighting Child Soldiers”, *Military Review*, May-June 2003, ss. 26-31.

The Human Cost of the War in Iraq: A Mortality Study, 2002-2006, John Hopkins University, Mustansiriya University and Massachusetts Institute of Technology, June 2006.

“The Political Program of the Baath Party and its Patriotic Resistance”, http://www.albasrah.net/pages/mod.php?mod=art&lapage=../en_articles_2006/1006/Baath_221006.htm, (e.t. 27/12/2006).

Transcript of Bush's Address at Fort Benning, Georgia on January 11, 2007. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/01/20070111-7.html>, (e.t. 14/01/2007).

United States Department of State Office of the Coordinator for Counterterrorism, *Country Reports on Terrorism 2005*, April 2006.

WHITE, Jeffrey: “An Adaptive Insurgency: Confronting Adversary Networks in Iraq”, *The Washington Institute for Near East Policy*, Policy Focus No. 58, September 2006.

<http://www.defenselink.mil/DODCMSShare/briefingslide/84/030411-D-6570C-003.pdf>, (e.t. 04/12/2006).

<http://www.defenselink.mil/news/Apr2003/pipc10042003.html>, (e.t. 18/03/2004).